

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84361,Hoene-Wronski-Jozef-Maria.html>
2022-09-30, 08:57

Hoene-Wroński Józef Maria

HOENE-WROŃSKI Józef Maria (23 VIII 1776, Wolsztyn – 9 VIII 1853, Neuilly k. Paryża), matematyk, filozof, mistyk, wynalazca. Syn Antoniego Hoene, imigranta z Czech, od 1779 architekta królewskiego, oraz Elżbiety Parnickiej.

W 1777 rodzina H.-W. przeprowadziła się do Poznania, gdzie 1786–90 przyszły filozof i matematyk uczęszczał do szkoły wydziałowej. W 1792, wbrew woli ojca, opuścił dom i wstąpił do wojska, zmieniając nazwisko na Wroński. Po przegranej bitwie pod Maciejowicami, będąc już w stopniu porucznika, dostał się do niewoli. Od 1795 służył jako kapitan w armii rosyjskiej, w sztabie gen. A. Suworowa. W 1797, po śmierci ojca i otrzymaniu spadku, złożył dymisję, by poświęcić się nauce. Studiował w Królewcu, Halle i Getyndze filozofię i matematykę. Wstąpił do Legionów Polskich gen. H. Dąbrowskiego we Francji, a w 1800 przyjął obywatelstwo francuskie. Od 1801 pracował w Obserwatorium Astronomicznym w Marsylii, został członkiem Marsylskiej Akad. Nauk i Marsylskiego Tow. Medycznego. 15 VIII 1804 (data podana przez samego H.-W., niektórzy podają 1803) doznał iluminacji, w której doświadczył „istoty Absolutu” i poznał prawa rządzące światem. Od tego czasu budował zręby filozofii absolutnej.

W 1810 przeprowadził się do Paryża i przedstawił Inst. Francuskiemu oraz Akad. Francuskiej swoje pomysły reformy matematyki przez wyprowadzenie wszystkich jej twierdzeń i działów z „prawa najwyższego”, które nazwał „prawem algorytmicznym bezwzględnym” (*Premier principe des méthodes analytiques comme base de la Technie mathématique*). Wzór H.-W. pozwalał m.in. rozwijać w szereg funkcje jednej zmiennej. Komisja Akademii uznała, że wzór i metoda H.-W. obejmują wszystkie znane do tamtej pory przypadki, nie chciała jednak przyznać, że wzór ten jest prawdziwy w ogólnym sensie. H.-W. odrzucił proponowaną

mu przez J.L. Lagrange'a godność członka korespondenta Akademii i wycofał pracę.

W następnych latach H.-W. wydawał kolejne ważne książki: *Wprowadzenie do filozofii matematyki oraz technia algorytmii* (1811), *Ogólne rozwiązania równań wszystkich stopni* (1812, pracę tę zadedykował Polsce, swojej ojczyźnie), *Krytyka teorii funkcji analitycznych Lagrange'a* (1812), *Filozofia nieskończoności* (1814), *Filozofia technik algorytmicznych* (1815–17), *Krytyka teorii funkcji generujących Laplace'a* (1819). Zostały one jednak w tym czasie przez środowisko naukowe zignorowane.

W 1818 H.-W. zaczął stosować filozofię absolutną i matematykę do opisu i analizy pozamatematycznych obszarów, m.in. wydał kilka numerów czasopism „Sfinks” oraz „Ultra”, gdzie ukazał rozwiązanie za pomocą filozofii absolutnej i matematyki problemów społecznych i politycznych.

Przebywając 1820–23 w Anglii, H.-W. próbował zainteresować Royal Society w Londynie i British Board of Longitude swoimi pomysłami dotyczącymi wyznaczania długości geograficznej na morzu i teorii pływów morskich. W efekcie popadł w konflikt z londyńskim środowiskiem naukowym.

W 1823 wrócił do Paryża i pokazywał kolejne praktyczne zastosowania swojej metody. Opracowywał tablice matematyczne i skonstruował urządzenia do liczenia: pierścień arytmetyczny, arytmoskop i kalkulator uniwersalny. W 1827 wydał *Canons de logarithmes*, który z powodu swojej prostoty i zwięzłości okazał się bardzo przydatny i był wielokrotnie wydawany w różnych językach. W 1835 opatentował pomysły na ulepszenie maszyn parowych i na nowego typu pojazd kołowy.

Sukcesem okazał się wyjazd w 1826 do Belgii i kontakt z miejscowymi matematykami, którzy uznali jego wyniki i dzięki którym pojawił się w piśmiennictwie matematycznym.

W końcu lat 20. rozpoczął konstrukcję wielkiej syntezy (wiedzy, polityki i religii), a jej zwornikiem miała być doktryna

mesjanizmu. Próbował zainteresować swoją koncepcją władców, papieża, środowisko naukowo-kulturalne. Opublikował wtedy liczne memoriały, *Odezwę do narodów słowiańskich* (wobec upadku cywilizacji, jedynie Słowianie są w stanie zbudować przyszłość świata), *Prolegomenę do mesjanizmu*, *Prodrom do mesjanizmu*, *Reformę absolutną, czyli finalną wiedzy ludzkiej* oraz pracę *Unia Antynomialna* (1831, jej zadaniem było propagowanie idei nowego stronnictwa politycznego, które H.-W. założył, aby powstrzymać nadchodzące ruchy rewolucyjne i, opierając się na syntezie liberalizmu i konserwatyzmu, dobra i prawdy, zbudować harmonię społeczną i zapewnić pokój). Umarł w poczuciu niezrealizowania do końca swojej misji.

Z powodu trudnego charakteru i mistycyzmu H.-W. jego dorobek matematyczny był na ogół ignorowany i dopiero od lat 70. XIX w. bywał sporadycznie przedmiotem zainteresowania, m.in. J.V. Ponceleta (*Applications d'analyse et de géométrie*), A Cayleya (*On Wronski's Theorem* 1873), Y. Villarceau (*Mécanique céleste. Exposé des méthodes de Wronski et composantes des forces perturbatrices suivant les axes mobiles* 1881). W rezultacie jedynym trwałym śladem działalności H.-W. na tym polu długo pozostawał wprowadzony przez niego wyznacznik funkcyjny wronskian (nazywany tak w 1882 przez T. Muira). W dalszych badaniach uznano wagę pionierskiego użycia owych wyznaczników, zauważono też, że mają one charakter ogólniejszy niż sądził Muir (odkrycie H.-W. sięga samych podstaw matematyki), a analogony wronskianów pojawiły się m.in. w geometrii algebraicznej i geometrii enumeratywnej. Stało się też jasne z czasem, że krytyka teorii analitycznych Lagrange'a (1812) była słuszna. H.-W. miał w dużej mierze rację uważając, że niewłaściwie rozumie on i stosuje wielkości nieskończenie małe. W 1811 H.-W. rozwiązał problem interpolacji funkcji jednej zmiennej za pomocą ułamków łańcuchowych (w dalszych latach wprowadzał nowe ich rodzaje). Ułamki te matematyk francuski A. Lascaux nazwał w 2003 ułamkami łańcuchowymi Wrońskiego. Jako matematyk nie był H.-W. uznawany również w kraju, choć T. Banachiewicz wykorzystywał jego „prawo najwyższe” w swoim rachunku krakowianów. Przybliżeniem dorobku H.-W. zajął się w latach

80. XIX w. S. Dickstein, a S. Banach przeanalizował absolutne prawo algorytmiczne H.-W. i pokazał jego miejsce w analizie funkcjonalnej (*Über das „Loi suprême von J. Hoene-Wroński* 1939). Uznał, że można je poprawnie sformułować i udowodnić, wzbogacił je w treści topologiczne i wykazał, iż można je stosować w przestrzeniach Banacha oraz w przypadku wielomianów ortogonalnych.

H.-W. zajmował się również zagadnieniami z pogranicza fizyki i techniki. Już podczas pobytu w Marsylii projektował miejskie wodociągi. Badał zachowanie się cieczy sprężystych i ich przepływów w powiązaniu z teorią maszyn parowych. Opublikował dzieło *Nouveaux systèmes de machines à vapeur fondés sur la découverte de vraies lois de forces mécaniques, introduction philosophique contenant le programme industriel et l'établissement scientifique des nouvelles lois physiques* (1834–35).

Najważniejszym osiągnięciem H.-W. było zaproponowanie w 1830 nowego typu kół pojazdów (roux mobiles), składających się z dwóch ruchomych względem siebie części, co ułatwiało poruszanie się po trudnym do przejazdu terenie (niektórzy upatrują w tym prawzór trakcji gąsienicowej). Próby z tego typu pojazdem przebiegły pomyślnie. W latach 40. XIX w. J.A. Waligórski lansował ten wynalazek w Norwegii, myśląc o wykorzystywaniu go do komunikacji długodystansowej. W Bibliotece PAN w Kórniku w spuściźnie H.-W. zachowały się modele tego pojazdu.

Dorobek H.-W. nie został do końca przebadany, a on sam pozostaje postacią kontrowersyjną pod wieloma względami, choć zyskał grupę gorących zwolenników swych pomysłów na uzdrowienie świata (jeszcze w okresie międzywojennym funkcjonował mający to na celu Inst. Mesjanistyczny, oraz Tow. Hoene-Wrońskiego).

DSB (J. Dobrzycki); PSB (B.J. Gawecki); SBMP (Z. Pawlikowska-Brożek); SPPT (L. Królikowski).

J.M. Hoene-Wroński: *Filozofia matematyki*, przekł. P. Chomicz,

Warszawa 1937; tegoż: *Wstęp do wykładu matematyki*, przekł. L. Niedźwiecki, Paryż 1880; S. Banach: *Über das „Loi suprême“ von J. Hoene-Wroński*, „Bulletin International de l'Academie Polonaise des Sciences et de Lettres” Série A 1939; L.A. Birkenmajer: *Udział Polski w uprawianiu i w rozwoju nauk ścisłych*, Kraków 1918; J. Braun: *Zarys filozofii Hoene Wrońskiego*, Warszawa 2006; J. Dianni, A. Wachułka: *Tysiąc lat polskiej myśli matematycznej*, Warszawa 1963; S. Dickstein: *Hoene-Wroński. Jego życie i prace*, Kraków 1896; *Encyklopedia filozofii polskiej*, t. 1, Lublin 2011 (Z. Ziółkowski); *Filozofia w Polsce. Słownik pisarzy*, Wrocław 1971 (A. Sikora); B. Gawęcki: *Wroński o Wrońskim*, Warszawa 1958; *Hoene-Wroński. Życie, matematyka i filozofia*, red. P. Pragacz, Warszawa 2008 (tu: P. Domański: *Artykuł Stefana Banacha o „Prawie Najwyższym” Józefa Hoene-Wrońskiego*; P. Pragacz: *Życie i dzieło Józefa Marii Hoene-Wrońskiego*; W. Wójcik: *Józef Maria Hoene-Wroński jako wizjoner i reformator matematyki*); A. Lascaux: *Wronski's Factorization of Polynomials*, „Topics in Algebra” 1990, Part 2, Banach Center Publications 26; L. Łukomski: *Twórca filozofii absolutnej. Rzecz o Hoene-Wrońskim*, Kraków 1982; A. Sikora: *Hoene-Wroński*, Warszawa 1995; Biblioteka PAN w Kórniku: Spuścizna H.-W.

Wiesław Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)